

Kulturdepartementet

postmottak@kud.dep.no

Oslo, 26. mars 2021

Innspill åndsverkloven

Kunstnernettverket samler 19 landsomfattende organisasjoner som representerer skapende og utøvende kunstnere i Norge. Samlet har disse forbundene om lag 29 000 medlemmer. Nettverket arbeider med kunstnerpolitikk, med særlig vekt på kunstneres inntektsforhold, sosiale rettigheter, stipend, vederlag og opphavsrett.

Vi viser til departementets invitasjon av 18.12.2020 til å komme med skriftlige innspill i forbindelse med Norges gjennomføring av "digitalmarkedsdirektivet" og "nett- og videresendingsdirektivet", samt oppfølging av Stortingets anmodningsvedtak nr. 728 til 731 av 22.5.2018.

Generelt

Alle de 19 organisasjonene i Kunstnernettverket er medlemmer av Norwaco, og 11 er medlemmer av Kopinor. Nettverket støtter derfor i det alt vesentlige innspillene fra disse to kollektive forvaltningsorganisasjonene. Organisasjonene i nettverket vil sende inn egne innspill i den utstrekning de ønsker det.

I det følgende vil vi konsentrere oss om forhold knyttet til DSM-direktivets art. 5 og 18-23, som vi mener er av særlig viktighet for medlemmene i nettverkets organisasjoner.

Vi vil understreke at Kunstnernettverket selvsagt også støtter art. 17 og hensynene bak den, men vi venter med å kommentere bestemmelsen inntil den er nærmere utredet av EU-kommisjonen, som på sin side venter på EU-domstolens avgjørelse i YouTube-saken.

Direktivets art. 5 og anmodningsvedtak nr. 728 og 731

I Norge ligger det vel til rette for at kollektive forvaltningsorganisasjoner, som Kopinor og Norwaco, kan lisensiere mye av undervisningsinstitusjonenes behov for tilgang til åndsverk, med avtalelisensutløsende virkning. Det er over lang tid utviklet gode klareringsmodeller som er enkle og kostnadseffektive for alle parter, og disse modellene bør bevares og videreutvikles, heller enn at det innføres fribruksregler. Lovfesting av at grenseoverskridende bruk skal anses å ha skjedd i undervisningsinstitusjonens hjemland, kan kombineres med en tvangslisens som ivaretas av kollektive forvaltningsorganisasjoner i hjemlandet.

Kunstnernettverket synes at det er en selvfølge at økt utnyttelse av åndsverk skal ha den effekten at også vederlagene til rettighetshaverne øker. Vi er derfor særlig kritiske til at bruk av åndsverk ved hjelp av ny teknologi (strømming, for eksempel) skal kunne medføre at rettighetshavernes vederlag for bruken faller bort.

I anledning Stortingets behandling av Prop. 104 L (2016-2017) i vårsesjonen 2018, var Kunstnernettverket én av mange aktører som fremholdt at «klasseromsregelen» ga uttrykk for en unaturlig fiksjon med hensyn til

WWW.KUNSTNERNETTVERKET.NO POST@KUNSTNERNETTVERKET.NO

NORSKE BILLEDKUNSTNERE | NORSKE KUNSTHÅNDVERKERE | FORBUNDET FRIE FOTOGRAFER | GRAFILL | NORSKE BARNE- OG UNGDOMSBOKFORFATTERE
DEN NORSKE FORFATTERFORENING | NORSKE DRAMATIKERES FORBUND | NORSK OVERSETTERFORENING | NORSK FAGLITTERÆR FORFATTER- OG OVERSETTERFORENING | GRAMART
CREO – FORBUNDET FOR KUNST OG KULTUR | NORSK KOMPONISTFORENING | NOPA – NORSK FORENING FOR KOMPONISTER OG TEKSTFORFATTERE | NORSK SKUESPILLERFORBUND
NORSK SCENEINSTRUKTØRFORENING | NORSKE DANSEKUNSTNERE | NORSK FILMFORBUND | NORSKE FILMREGISSØRER | NAVIO – NORSK AUDIOVISUELL OVERSETTERFORENING

hva som bør kunne defineres som et privat område. Vi har ikke skiftet mening. Det er etter vår oppfatning et helt utilstrekkelig forsvar for bestemmelsen at den kun innebærer en kodifisering av en tidligere ulovfestet rettsstilstand. Bestemmelsen må evalueres i nåtid, opp mot blant annet EU-retten og Art. 15 i Den internasjonale konvensjonen om økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter (ØSK), vedlegg nr. 4 til menneskerettsloven.

Etter Kunstnernettverkets oppfatning kan en slik evaluering vanskelig føre til annet enn at åndsverkloven § 43 må endres, slik at retten til «overføring» tas ut av bestemmelsen. At fribruksbestemmelsen gir anledning til «fremføring», er selvsagt uproblematisk.

Direktivets art. 18-23

Retten til rimelig vederlag er en kampsak for Kunstnernettverket. Allerede høsten 2013 oppfordret vi departementet til å ta inn bestemmelser om dette i åndsverkloven. Vi gjengir den oppsummeringen som sto i oversendelsesbrevet av 17.10.2013:

2. Hovedpunkter i innspillene

2.1 Forslag om lovbestemmelse om rett til rimelig vederlag

Mange rettighetshavere merker et stort press på å gi fra seg rettigheter til lave vederlag eller uten særskilt betaling. Forsøk på frikjøp for alle rettigheter (total buy-out) er ikke uvanlig. Det foreslås derfor at det eksplisitt lovfestes en ufravikelig rett til rimelig vederlag. Se kapittel 5 i arbeidsgruppens notat.

2.2 Forslag om skjerpet mulighet til sensur av urimelige avtaler

I dag ivaretas sensur av urimelige avtaler av domstolene med hjemmel i avtalelovens § 36.

Tidligere var det en egen bestemmelse om dette i åndsverkloven. Vi foreslår at denne gjeninnføres og styrkes. Dette vil kunne føre til tilsidesettelse av urimelige avtaler også hva angår ideelle interesser. Se kapittel 6 i arbeidsgruppens notat.

2.3 Forslag om egen lovbestemmelse som hindrer frafall av vederlagsretten for videresending

De senere års tvister mellom Norwaco og kabelselskapene har vist at åndsverklovens system for ivaretagelse av videresendingsrettigheter er under sterkt press. Det er behov for klargjøring og forbedring av vernet som ligger i videresendingsretten, ikke minst vederlagskravet, og en styrking av avtalelisensordningen. Se kapittel 7 i arbeidsgruppens notat.

2.4 Forslag om å styrke den spesielle ukklarhetsregelen, spesialitetsprinsippet

Dagens § 39 a bør etter vår mening gjøres klarere, i lys av den utfylling av bestemmelsen som har funnet sted i rettspraksis og juridisk teori. Det vil styrke rettighetshaver i forhold til sterke avtalemotparter. Den som hevder å ha fått en rett overført til seg, må ha bevisbyrden for dette, se kapittel 8 i arbeidsgruppens notat.

2.5 Andre tema

Arbeidsgruppen har også omtalt problemstillinger knyttet til å styrke avtalelisenssystemet ved å innføre en generell avtalelisens (kapittel 9), rettighetshaveres stilling i konkurs (kapittel 10), god skikk ved navngivning (kapittel 12), erstatningsutmåling for opphavsrettsbrudd (kapittel 13) og streaming/strømmetjenester (kapittel 14).

I forbindelse med høringen i 2016 av utkastet til ny åndsverklov, fulgte vi i vårt høringssvar av 1.9.2016 opp med blant annet følgende kommentar til forslaget om ny lovbestemmelse om rimelig vederlag:

Innspillet har i prinsippet fått gjenklang i ny § 5-3 i høringsutkastet, jf. pkt. 6.5 i høringsnotatet. Etter Kunstnernettverkets syn er imidlertid virkeområdet for begrenset. På s. 259 i høringsnotatet (siste setning i første hele avsnitt på siden) holder departementet «fast ved at krav om rimelig vederlag etter den nye bestemmelsen bare skal kunne rettes mot medkontrahenten.» Videre gjøres det unntak for ansettelsesforhold. Nærmere om dette under pkt. 2.5.2.1.

Til høringen i Stortingets familie- og kulturkomité 5.2.2018 sendte vi fire dager tidligere inn et konkret forslag til endringer i lovforslagets § 69, ledsaget av følgende begrunnelse:

En ufravikelig rett til rimelig vederlag for skapende og utøvende kunstnere står svært sentralt i formålet med å styrke opphaverne. Loven må gi et reelt vern mot såkalte totaloverdragelses-klausuler (også kjent som frikjøpsavtaler eller «total buy out», hvor rettigheter overdras mot et lavt engangsvederlag).

Det må fremgå eksplisitt av § 69 første ledd at kravet på rimelig vederlag kan rettes mot enhver som kommersielt utnytter rettighetene. Dette er nødvendig for å hindre omgåelse av vederlagskravet når rettigheter erverves av mellommenn. Kunstnernes rettigheter ved ny utnyttelse kan effektivt ivaretas av kollektive forvaltningsorganisasjoner i henhold til lovens bestemmelser om avtalelisens.

Bestemmelsen i § 69 annet ledd er betydelig svekket i forhold til høringsutkastet ved at det eksplisitt er forholdene på avtaletidspunktet som skal være avgjørende (unntak for utleie av film og lydopptak). Avtale om vederlag gjøres da på et tidspunkt hvor det er vanskelig å forutse den økonomiske verdien av fremtidig utnyttelse. Vi mener at etterfølgende forhold må kunne tillegges vekt, og at det er i tråd med bestemmelsens formål.

Slik forslaget foreligger gir det erververen en utilbørlig fordel og forskyver forhandlingsbalansen i favør av produsent/kringkaster/distributør.

Kunstnernetverket er ikke i tvil om at implementeringen av DSM-direktivets art. 18-23 i norsk rett må medføre at rettighetshaverne i nettverkets organisasjoner blir bedre beskyttet av loven enn hva som er tilfelle i dag.

Et nødvendig grep er å fjerne et par begrensninger i åvl. § 69. Rett til rimelig vederlag må kunne gjøres gjeldende overfor andre som foretar opphavsrettslig relevante handlinger enn den første avtalemotparten, og forhold som inntreffer senere i vernetiden må gis generell status som relevante. Et annet grep er å synliggjøre en skepsis mot avtaler om «total buy-out», som sjelden innebærer et rimelig vederlag.

I forbindelse med arbeidet rundt den nye åndsverkloven var Kunstnernetverket opptatt av å etablere støtte i loven for å kunne stoppe en utvikling som på den tiden var særlig aktuell. Vi hadde erfart at en del kringkastere drev og samlet alle rettighetshaveres videresendingsrettigheter på sin hånd, for derved å kunne endre en viktig pengestrøm, i disfavør av andre aktører i norsk kulturliv. For ved å henvise til praksisen med «buy-out», lyktes det kringkasterne å få distributørene til å betale bare kringkasterne for utnyttelsen av alle rettigheter, også opphavernes, utøvernes og de frittstående produsentenes. Effekten for de tre sistnevnte gruppene var at den tidligere pengestrømmen til Norwaco opphørte. Alle vederlagspengene endte i stedet hos kringkasteren.

Uten lovbestemmelser som effektivt kan forhindre det, ser vi for oss at implementeringen av DSM-direktivets art. 17 lett kan ende på tilsvarende vis. Noen få sterke aktører kan, med henvisning til sine avtaler om «total buy-out», komme til å forhandle til seg all kompensasjon, uten å dele med bakenforliggende rettighetshavere.

Det er sannsynlig at utviklingen for de originære rettighetshaverne vil kunne bli verre etter hvert som tiden går. Undersøkelser, bl.a. to rapporter som BI og Menon Economics utarbeidet for Kulturdepartementet i 2018 og 2019, viser at digitaliseringen har gitt stor vekst i markedet for utnyttelse av åndsverk, uten adekvat økonomisk effekt for skapende og utøvende kunstnere.

Det er etter Kunstnernetverkets oppfatning klart bedre å legge til rette for god kollektiv rettighetsforvaltning med avtalelisensutløsende virkning, enn å overlate til rettighetshavere å kalkulere tidspunktet for når en gitt utvikling har passert grensen for rimelighet. Dessuten er de fleste rettslige prosesser beheftet med betydelige kostnader og ofte en viss risiko rundt det endelige utfallet. Og det er heller ikke gitt at en aktør som man mener å ha krav mot, fortsatt eksisterer når tiden for å fremme etterfølgende krav er kommet.

I forbindelse med vårt forannevnte innspill av 17.10.2013 hadde vi funnet inspirasjon i tysk rett hva angikk konkret utforming av enkelte lovbestemmelser. Henvisninger og utdrag er å finne i det notatet vi da sendte inn.

Med vennlig hilsen
Kunstnernetverkets opphavsrettsutvalg
Jan Terje Helmlı (leder)